

encountered by the translators, when working with the lyrics of the musical score were identified, as were the most expedient approaches to overcome these difficulties. A detailed description of the qualities that a translator of films who works with a musical score should possess was discussed. In the implementation of our research, we analyzed the translations of two songs from theoretical and practical points of view, and outlined the uniqueness of the translation of lyrics in the musical score of films in the practical application of theoretical knowledge. We also analyzed the current trends in the development of the translation of the lyrics in the musical score of films.

Key words: translation, literary translation, translation of the songs, translation literature, difficulties of translation.

УДК 81:1]:81-13-115:[811.111+811.161.2

Наталія Стефанова

ЛІНГВОСИНЕРГЕТИЧНА МЕТОДОЛОГІЯ РЕКОНСТРУКЦІЇ БРИТАНСЬКОЇ ТА УКРАЇНСЬКОЇ АКСІОКОНЦЕПТОСФЕР

У статті критично схарактеризовано методологічний стан лінгвокультурної концептології й порушено ті проблемні питання, які потребують подальшого розроблення. Основну увагу зосереджено на необхідності перегляду структури лінгвокультурних концептів і у зв'язку з цим уточнення термінологічного позначення цих ментальних утворень. Зроблено припущення, що кожен концепт лінгвокультури набуває концептуального статусу лише тоді, коли він є ціннісно-значимим для її представників, і тому синергетична сукупність таких утворень складає аксіоконцептосферу – мотиваційний континуум їхнього побутування. Сформульоване головне завдання лінгвоконцептологів, пов'язане з пошуками придатних для реконструкції подібного мотиваційного континууму британської та української етнокультур методологічних інструментів, за допомогою яких вдасться довести, що виокремлення в лінгвокультурних концептах ціннісного шару лише як одного з компонентів їхніх структур спрощує ментальну й панхронічну (глибоко діахронічну, етимологічну, історичну й сучасну) природу такого типу утворень. Запропоновано тріортодоксальний (димензійний, когнітивно-лінгвокомпаративний, лінгвосинергетичний) методологічний підхід для аналізу діахронно-синхронної структури власне ціннісних концептів – TRUTH, GOOD, BEAUTY, BENEFIT / ІСТИНА, ДОБРО, КРАСА, КОРИСТЬ, визначених античними мислителями та подальшими поколіннями філософів як базові ціннісні категорії і які згодом заклали основи цілих наук – логіки, етики, естетики, де їх розглядали як складноорганізовану систему ЗНАЧУЩИХ пріоритетів (індивідуальних, колективних, загальнолюдських) у житті кожного етносу й окремого його представника. Визначено етапи застосування ефективних методів і методик для реконструкції британської і української аксіоконцептосфер: перший етап передбачає застосування методів когнітивної лінгвокомпаративістики, зокрема методу діахронічного коментаря етимологічних версій первісних значень імен зазначених концептів, їх синонімів і дериватів в етимологічних джерелах англійської та української мов (із залученням словників індоевропейської етимології), другий – методів структурної лінгвістики, сучасної лексичної і когнітивної семантики.

Ключові слова: мотиваційний континуум, синергетична система, аксіоконцептосфера, ціннісні концепти, методологія когнітивно-лінгвокомпаративної реконструкції.

Постановка наукової проблеми та її значення. Методологічний стан лінгвокультурної концептології як науки, яка, з одного боку, накопичила достатній методичний досвід для вивчення своїх об'єктів (У. А. Марчук, М. В. Пантелей, З. Д. Попова, Г. Г. Слишкін, Й. А. Стернін В. Г. Токарев та ін.), а з іншого, – продемонструвала достатньо слабкі її сторони (див. С. Г. Воркачов), з-поміж яких: по-перше, недосконале визначення структури лінгвокультурного концепту та, як наслідок, квазінаукова таксономія ієрархії його компонентів, яка була спровокована недооцінкою онтології власне «ціннісного/аксіологічного концепту» і штучністю виділення (лише на синхронному зрізі) одного з його складників, розтиражованих у численних дослідженнях під назвою «ціннісний шар (ціннісна зона/складова) концепту» (див. про це: Т. С. Семегін, Н. О. Стефанова та ін.); по-друге, відсутність і донині науково аргументованих критеріїв для розроблення типології лінгвокультурних концептів (В. А. Маслова); по-третє, відсутність надійних параметрів для виявлення їх конститутивної та смислоутворюваної функцій у концептосфері етносу з огляду на розуміння останньої як аксіологічно-мотиваційного континууму загальнолюдської культури загалом і кожної національної культури зокрема.

Ці ключові питання **актуальні** в методологічній епістеміологічній площині сучасної лінгвокультурології [5], для ефективного розв'язання яких потрібне розроблення нової комплексної методики реконструкції [11] мотиваційного континууму аксіоконцептосфер, що обов'язково має спиратися на нові підходи у вивченні зв'язків мови і мислення, мови і свідомості, мови і менталітету, мови і культури, серед яких: когнітивно-лінгвокомпаративний, лінгвосинергетичний та димензійальний.

Мета статті – розробити нові методологічні засади для виконання лінгвосинергетичної процедури реконструкції мотиваційного континууму британської та української аксіоконцептосфер.

Методи та методики дослідження. Оскільки у статті описується методологічна процедура реконструкції британської та української аксіоконцептосфер, то кожен метод докладно описаний із послідовністю його застосування нижче в рубриці результати і дискусії. Лише тут наголосимо, що розроблювана методологія зорієнтована не лише на вибір адекватних методів і методик аналізу такого й досі дискусійного поняття лінгвокультурної концептології, яким є лінгвокультурний, а в нашій термінології (за В. І. Карасиком, що оперує поняттям «ціннісна картина світу»), «ціннісний концепт» [2], а на їхню аргументацію, наукову доцільність та очікувану результативність [3; 26].

Результати та дискусії. Спершу наведемо аргументи для пояснення синонімічної природи термінів «лінгвокультурний концепт» і «ціннісний концепт».

Відповідно до розуміння культури [12] як **системи цінностей** загалом, притаманної кожному народові; як способу мислення й образу дій; як штучно створеного людиною за допомогою мови, мислення і символічних значень **середовища** (яке витлумачуємо як **мотиваційний континуум аксіоконцептосфери**), припускаємо, що саме така інтерпретація цінностей дає підстави уважати «ціннісний концепт» дублетом для терміна «лінгвокультурний концепт», що є результатом і колективного, й індивідуального ментального відображення у свідомості представників (-ка) певної культури цієї системи (цінностей).

Якою є організація системи цінностей у британській й українській етнонаціональних культурах, спробуємо дослідити за допомогою відповідного методичного інструментарію.

Найкраще, на нашу думку, широкий погляд на сутність цінностей представлений у роботах Л. Столовича, у яких він, міркуючи, пропонує визначення аксіосфери як терміна на позначення, з одного боку, світу цінностей, а з іншого – як дефініції, у формулюванні якої йдеться про систему понять, що виражають ціннісне ставлення до світу: чи то як «ідеал загальних цілей самих по собі (розумних істот)» (І. Кант); чи то як трансцендентальні цінності неокантіанців або «буття цінностей як ідеальних сутностей» (Н. Гартман); чи то якийсь «третій світ» згідно з ідеями К. Поппера; або буття цінностей, засноване на «Царстві Божому» (М. О. Лоський); чи то як світ людської свободи в явищі (І. К. Ф. фон Шіллер); або як сфера «смишлів» (О. Ф. Лосєв), аспект соціокультурної реальності [...] тощо, зазначимо, що аксіосфера як складне синергетичне утворення складається з цінностей передусім в їх об'єктивному бутті, і підкреслює онтологічний аспект ціннісного ставлення до світу [цит. і посилання в ній на прізвища за пр.:23].

Але при цьому питання «цінності буття» й «буття цінності» філософи продовжують обговорювати й дотепер, бо ще засновник «філософії цінностей/аксіології» Г. Лотце протиставляв «світ цінностей» і «світ явищ» і, відповідно, розрізняв буття речі та її ЗНАЧУЩОСТІ. І в цьому плані цілком погоджуємося з Г. Ріккертом, який уважав, що «цінності не є дійсністю: ані фізичною, ані психічною. Суть їх полягає в їхній ЗНАЧИМОСТІ, а не у фактичності» [17].

Приймаючи погляд Л. Столовича на *об'єктивне* (що характеризує цінність, буття цінності та цінність буття) й *суб'єктивне* (як усвідомлення цього буття) значення цінностей, які утворені внаслідок *практичної взаємодії* об'єкта і суб'єкта, під час якої виявляються об'єктивні ціннісні ЗНАЧУЩОСТІ об'єкта безпосередньо для суб'єкта, що може бути як індивідуальною

особистістю, певною соціальною спільнотою, так і цілим людством. У зв'язку з цим цінності можуть бути *індивідуальними, груповими (чи колективними) і загальнолюдськими* [23].

І вже з цієї занадто загальної типології цінностей (*індивідуальні, колективні, загальнолюдські*) випливає попередній висновок про неоднорідність і внутрішнє різноманіття аксіосфери, компоненти якої перебувають, на наше переконання, у системно-синергетичних (холістичних) відношеннях. Пояснюємо це тим, що «аксіосфера» включає, по-перше, світ цінностей (як б його не трактували); по-друге, суб'єктивну реальність ціннісної свідомості у вигляді ціннісних уявлень, оцінок, смаків, ідеалів, норм, канонів, зразків; по-третє, результати творчої діяльності, що відображає об'єктивні цінності й завдяки ціннісній свідомості творить нові цінності. Припускаємо, що складна синергетична конструкція *аксіосфери*, яка є світом цінностей – ціннісною свідомістю у вигляді ціннісних уявлень, канонів, зразків тощо, науково об'єктивно корелює загалом із поняттям *концептосфери* як складної взаємодії концептів кожної культури (З. Д. Попова, Й. А. Стернін та ін.), а тому приписуємо першій концептуальний характер і розширюємо термін «аксіосфера», запропонований Л. Столовичем, до такої дескрипції, як **аксіоконцептосфера** – середовище побутування **ціннісних концептів** культури, або **лінгвокультурних** концептів.

Уважаємо, що наразі в лінгвокультурній концептології склалися всі передумови для перегляду, виділення і, відповідно, позначення компонентів структури концепту. А тому головне завдання лінгвоконцептологів полягає в необхідності розроблення нових методів для аналізу цих компонентів із нових теоретико-методологічних позицій, за допомогою яких удасться довести, що концепт онтологічно є ціннісним синергетично-комплексним утворенням, а тому виділення в ньому ціннісної зони лише як компонента його структури спрощує ментальну й панхронічну (глибоко діахронічну, етимологічну, історичну й сучасну) його природу. Переконані, що поняттєвий компонент, – традиційно постульований в усіх роботах як ядерний шар концепту, в онтологічному плані вже є ціннісно ЗНАЧУЩИМ, адже ментальний його характер полягає в тому, що концепт є ціннісним і для *індивідуальної особистості*, і для *колективної свідомості*, і для *загальнолюдської культури* загалом, особливо якщо розглядати його на тлі різних культур. За інших умов таке утворення не може вважатися концептом узагалі.

Наведемо аргументи для такого наукового припущення, яке є принциповим і серйозним новим кроком у вивченні структури концептів, внаслідок визначення якої можна буде розробити оптимальні критерії для їх типологічної таксономії. Отже, головна нова теза лінгвокультурної концептології – це положення про те, що всі концепти лінгвокультури є ціннісні, оскільки дискусія щодо їх ментального характеру завершена і доведена.

Таке послідовне логічне пояснення останнім часом знаходимо в багатьох роботах. У колективній статті «Ценностный фактор и специфика мировосприятия народа (на материале анализа лингвокультурных концептов)» її автори (А. М. Ткачук, Т. М. Куренкова, Т. В. Стрекальова) пишуть про те, що «ціннісні категорії лежать в основі формування інтересів і мотивації, надаючи останнім певної спрямованості. А тому система цінностей є основою культури, яка нормативно визначає поведінку людей. Кожній культурі властивим є певний ступінь нормативності. Низький ступінь веде до дезорганізаційних процесів у суспільстві, надлишковий – обмежує свободу і творчість, тобто веде до стагнації. І це є свідченням того, що в кожній культурі складаються властиві їй ціннісні й регулятивні парадигми, тобто культурні цінності, які впливають на свідомість індивіда. У зв'язку з цим цілком поділяємо також думку Л. Февра, на яку посилаються дослідники вище згаданої статті, про те, що культура і традиція, мова, спосіб життя, релігійна віра тощо утворюють таку собі своєрідну **матрицю**, в рамках якої формується **ментальність**. Епоха, в яку живе індивід, накладає відбиток на його світосприйняття, формує в нього певні форми психічних реакцій і поведінки, і ці особливості духовного надбання виявляються в колективній свідомості [...] народу» [4].

А оскільки лінгвокультурні концепти, або ціннісні концепти культури, є ментальними утвореннями, то кожен із них становить субматрицю ціннісно-образного сприйняття певного

фрагмента дійсності, яка через складні її відношення з іншими субматрицями (концептами) утворює мотиваційний континуум загально ціннісної матриці, якою є аксіоконцептосфера. І основне методологічне завдання сучасної когнітивної семантики полягає в тому, щоб розробити адекватний і ефективний інструментарій для реконструкції механізмів вербалізації ментальних структур, тобто ціннісно-образних концептів внаслідок пізнання світу носіями кожної мови.

Визначаючи ціннісний концепт як багатовимірну смислову структуру національної свідомості і як базову одиницю культури, є всі підстави говорити про те, що він має історично зумовлений характер, ментальні витоки якого для британської й української етнокultur сягають ще індоевропейської доби, коли закладалися цінності індоевропейців, що становили їхні ментальні константи, які генетично були успадковані як позасвідомі архетипи нащадками прагерманців і праслов'ян, а потім і британців й українців на різних етапах їх етносоціалізації. І якщо прийняти думку В. І. Карасика про те, що ціннісну картину світу (тобто аксіоконцептосферу – уточнення наше – Н. С.) можна реконструювати в мові за допомогою аналізу оцінних суджень, що співвідносяться з правовими, релігійними, моральними системами і кодексами, а також загальноприйнятими традиціями народів різних країн [6], то спершу в мотиваційному континуумі аксіоконцептосфери як синергетичній системі мають підлягати реконструкції ті ціннісні категорії, які були визначені ще античними мислителями та подальшими поколіннями філософів, насамперед TRUTH, GOOD, BEAUTY, BENEFIT / ІСТИНА, ДОБРО, КРАСА, КОРИСТЬ. Ці категорії, які спочатку розглядалися як власне філософські, а згодом заклали основи цілих наук – логіки, етики, естетики, наразі вже витлумачуються як базові когнітивні категорії, що, на думку Ю. В. Мещерякової, формують ціннісну картину світу – систему ЗНАЧУЩИХ пріоритетів у житті людини [13, с. 88] та й соціуму загалом і є об'єктами вивчення такої науки, як аксіологія. Трансформувались із категоріального (логіко-класифікаційного) статусу в концептуальний (пізнавальний), ці ціннісні утворення набули в кожній культурі ментального характеру і стали її ціннісними концептами, які за їхньою належністю до певної сфери науки чи сфери буття/навколишнього середовища (і це має бути основним таксономічним критерієм у загальній типології концептів) диференціюються на логіко-філософські (TRUTH / ІСТИНА), морально-етичні (GOOD / ДОБРО), естетичні (BEAUTY / КРАСА), гедоністичні (BENEFIT / КОРИСТЬ).

Оскільки мотиваційний континуум аксіоконцептосфер – це і є ціннісна картина світу, яку витлумачуємо як складноорганізовану систему, то її аналіз методологічно слід починати з розуміння устрою подібних систем, побудованих на синергетичних відношеннях їх елементів, які відповідають принципу холізму. Звісно, що відношення в цій системі будемо розглядати між чотирма ціннісними концептами: TRUTH, GOOD, BEAUTY, BENEFIT / ІСТИНА, ДОБРО, КРАСА, КОРИСТЬ.

Спираючись на думку А. П. Валицької, яка з позицій теорії систем (системології) намагалася пояснити відношення між елементами аксіосфери, зазначимо, що остання організована за принципом, як уже вище згадували, холізму, відповідно до якого всі елементи системи утворюють її ціле, сутність якого не зведено до властивостей складників цих елементів. Щодо саме аксіосфери будь-якої культури, то дослідниця пише про те, що вона складається з різних видів цінностей, які утворюють ціле (структуру) не на основі сукупності характеристик їх елементів, а за допомогою складних відношень між ними. І відповідно до характеристик холістичної (синергетичної) системи, найвищим її типом є такий, якому притаманні, принаймні, п'ять основних параметрів: складна ієрархічна організація; внутрішнє і зовнішнє функціонування; саморегуляція на основі зворотного зв'язку; здатність змінюватися, зберігаючи якісні властивості; історична динаміка [27, с. 5–14].

Перевірку відповідності цим параметрам системо- і смислоутворювальних відношень між основними ціннісними концептами TRUTH, GOOD, BEAUTY, BENEFIT / ІСТИНА, ДОБРО, КРАСА, КОРИСТЬ у мотиваційному континуумі британської та української аксіоконцептосфер буде виконано за допомогою придатних для цієї процедури методів і прийомів, насамперед,

методів когнітивної лінгвокомпаративістики, зокрема методу діахронічного коментаря етимологічних версій первісних значень імен цих концептів в англійських та українських етимологічних джерелах (із залученням словників індоєвропейської етимології, наприклад Ю. Покорного), який дасть змогу проаналізувати їх відновлений прамовний семантичний стан на основі реконструйованих у словниках етимонів (форм) і архетипів (образів – змісту) та виявити вже на цьому глибинно-діахронічному, а подеколи панхронічному рівні первинні ціннісні смисли – етимологічне ціннісне ядро (див. М. Ф. Алефіренко, Ю. С. Степанов та ін.) кожного концепту.

Унаслідок таких методичних операційних процедур можна виявити складну ієрархічну організацію між первісними семантичними структурами імен досліджуваних ціннісних концептів у їхньому відношенні до *біологічних, соціальних й індивідуальних* потреб/інтересів людини, а також визначити семні складники цих архетипних значень, які вже тоді на рівні образних первісних наївних уявлень про ці поняття заклали основу для подальшої таксономії первісних ціннісних смислів на *індивідуальні, групові (колективні), й загальнолюдські* в їхній синергетичній взаємодії. Звісно, що тут обов'язково слід залучити *методику компонентного аналізу* як складник *структурного методу*, бо лише семний аналіз є надійним інструментом для виконання подібної процедури.

Припускаючи, що аксіоконцептосфера є синергетичною системою, можна говорити про ще один її параметр – фрактальність (самоподібність). Якщо врахувати, що структура цінностей (аксіоконцептосфери) особистості/індивіда подібна до структури аксіоконцептосфери колективу й культури загалом, з якими пов'язана ця особистість, то очевидним стає ефект структурної подібності аксіоконцептосфери людини як мініфракталу з аксіоконцептосферою групи/колективу як макрофракталу і аксіоконцептосфери культури як максіфракталу. Демонстрація цих складних фрактальних відношень між первісними значеннями імен ціннісних концептів TRUTH, GOOD, BEAUTY, BENEFIT / ІСТИНА, ДОБРО, КРАСА, КОРИСТЬ має бути візуалізована за допомогою *методу матричного моделювання*, який дає змогу реконструювати схему партитивних відношень між первісними ціннісними смислами: *індивідуальними, колективними й загальнокультурними* одного концепту (за моделлю частина-ціле: мініфрактал-макрофрактал, мініфрактал-максіфрактал, максіфрактал-макрофрактал), а потім у зв'язках з іншими концептами незалежно від порядку їхнього аналізу.

Наступний етап пов'язаний із виявленням національно-ціннісних домінант британської й української аксіоконцептосфер та етапів стабілізації цієї системи (бо трансформація констант і набуття чи формування нових цінностей зумовлюють коливання у системі), яка є динамічною, змінюваною в різні історичні епохи розвитку. У найпростіших системах, як вважають О. М. Князева і С. П. Курдюмов, мають місце найбільш яскраво виражені просторові коливання: високі піднесення й сильні спади. І чим більш високорозвиненою є система, тим сильнішою є її нелінійність, тим менш виражені її коливання, тобто тим більш стійкою вона є. У складноорганізованих нелінійних системах, якою є аксіоконцептосфера, коливання стають частішими, а їх амплітуда зменшується. І тоді складна система начебто сама себе стабілізує через досягнення єдності й гармонії поєднаних у ній частин і елементів [8, с. 64]. Аксіоконцептологічний регулятор сфери культури гармонізує її макросистему, тобто її макрофрактал.

Для реконструкції механізмів гармонізації аксіоконцептосфери в періоди її коливань і трансформацій ціннісних парадигм досліджуваних лінгвокультур аналізуємо шляхи розвитку сучасної семантичної структури імен ціннісних концептів TRUTH, GOOD, BEAUTY, BENEFIT / ІСТИНА, ДОБРО, КРАСА, КОРИСТЬ, а також усіх можливих їх синонімів у тлумачних словниках англійської і української мов та словниках синонімів (формуємо також для кожного синоніму-імені концепту семантичну структуру) і зіставляємо їх структури з первісною структурою ціннісних смислів. На базі сучасних ЛСВ лексем англ. *truth, good, beauty, benefit* / укр. *істина, добро, краса, користь* та їхніх синонімічних назв формуємо концептуальні ознаки і встановлюємо з-поміж них ціннісно навантажені, простежуючи їх зв'язок із першими ціннісно-

концептуальними смислами або фіксуємо їх відсутність і набуття під впливом нових соціально-історичних факторів виникнення нових ціннісних ознак. Цей методичний крок покаже, як відбувалися колювання в аксіоконцептосфері й актуалізувалися національно-ціннісні домінанти в певний період розвитку британського й українського соціумів і які цінності збереглися як загальнолюдські, а також як етнічні константи/архетипи. Тут залучаємо *семантико-когнітивний метод*, який допоможе реконструювати ціннісний компонент семантики кожного ЛСВ вказаних лексем та їх синонімів, а також розкрити характер концептуально-матричних відношень між ціннісними смислами досліджуваних концептів кожної лінгвокультури, їх перехресні зв'язки і в мотиваційному континуумі етнонаціональної концептосфери, і міжкультурні синергетичні перетини, пов'язані зі збереженими в мовній свідомості британців і українців індоевропейськими ціннісними константами. Цей методичний етап сприятиме початковому формулюванню припущення про те, що аксіоконцептосфери британської й української лінгвокультури є синергетичними системами, що мають свою когнітивно-матричну структуру і джерела (мотиваційні сфери) саморозвитку.

Будь-яка система, що саморозвивається, на думку Л. В. Лєскова, має структурну основу (у цьому разі етимолого-семантично-концептуальне ядро), у якій закладено потенційну здатність до встановлення складних нелінійних відношень з усіма її складовими частинами, забезпечуючи її функціонування як цілого. З цього випливає висновок про те, що ціннісна система має об'єктивну необхідність у її структурі [9, с. 14–36]. Якщо врахувати, що елементами аксіоконцептосфери кожної лінгвокультури є екзистенційні / буттєві, етичні, релігійні, естетичні, політичні та інші цінності, мотивовані біологічними, соціальними й індивідуальними потребами/інтересами людини/колективу, то припускаємо, що структура тут виступає мотиваційна система форм суспільної свідомості: релігія, мораль, право, мистецтво, наука, філософія тощо. Виходячи з цих припущень, аксіоконцептосферу визначаємо як мотивовану / мотиваційну складноорганізовану систему, яка повсякчасно саморозвивається (а тому її безперервна динаміка розглядається як мотиваційний континуум) і ядром якої є сформовані у первісній свідомості ще індоевропейців уявлення про такі поняття, як TRUTH, GOOD, BEAUTY, BENEFIT / ІСТИНА, ДОБРО, КРАСА, КОРИСТЬ.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Результати застосування обраних процедурних методик дослідження дають очевидні підстави для важливого попереднього припущення про те, що в ході історії розвитку людства ціннісна система, одного разу сформувавшись, залишається непорушною і сьогодні, проте з домінуванням етнонаціональних цінностей у кожній лінгвокультурі на різних етапах розвитку. Основна функція структури, що організує аксіоконцептосферу, полягає в забезпеченні внутрішньої стійкості, високого ступеня матрично-ментальних холистичних зв'язків (генетико-семантико-концептуальних, фрактально-партитивних, семантико-когнітивно-мотиваційних) всіх її компонентів. З цієї головної її функції випливає основний параметр аксіоконцептосфери лінгвокультури – цілісність. Структура аксіоконцептосфери демонструє мотиваційні відношення між її компонентами, тобто типами і видами цінностей, маркованих ціннісними концептами TRUTH, GOOD, BEAUTY, BENEFIT / ІСТИНА, ДОБРО, КРАСА, КОРИСТЬ та їхніми синонімічними варіантами. Наведені попередні аргументи ще раз переконують у тому, що аксіоконцептосфера і британської, і української лінгвокультур є мотиваційною синергетичною системою, яку можна реконструювати за допомогою придатних для такої процедури методичних інструментів.

References

1. Alefirenko, Nikolay. 2013. *Lingvokulturologiya: cennostno-smyslovoe prostranstvo yazyka*. Moskva: Flinta; Nauka.
2. Chekulay, Igor, Prohorova, Olga. 2016. "Cennostno-deyatelnostnye metaforicheskie modeli v sozdanii sistemy cennostnykh konceptov angliyskogo yazyka". *Nauchnyi rezultat: setevoi zhurnal* 2, 1(7):44–47.
3. Fesenko, Tamara. 2000. "Konceptualnoe modelirovanie kak metod izucheniya mentalnoy realnosti cheloveka". *Kognitivnaya semantika*. Tambov. 2:149–151.
4. Fevr, Lyus'en. 1991. *Boi za istoriyu*. Translated by A. A. Bobovicha, M. A. Bobovicha i Yu. N. Stepanova. Moskva: Nauka.

5. Hrolenko, Aleksandr. 2004. *Osnovy lingvokulturologii*. Moskva: Flinta; Nauka.
6. Karasik, Vladimir, Slyshkin, Gennadiy. 2001. *Lingvokulturnyi koncept kak edinica issledovaniya metodologicheskie problemy kognitivnoi lingvistiki*.
7. Karasik, Vladimir. 2009. *Lingvokulturnaya konceptologiya*. Volgograd.
8. Knyazeva, Elena, Kurdyumov, Sergey. 1994. *Zakony evolyucii i samoorganizatsii slozhnykh system*. Moskva: Nauka.
9. Leskov, Leonid. 2004. "Sinergetika kultury". *Vestnik MGU. Seriya 7. Filosofiya* 45:14–36.
10. Marchuk, Uliana. 2008. "Asotsiatyvnyi eksperyment yak metod doslidzhennia lingvokulturnykh kontseptiv". *Naukovi zapysky*. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vinnichenka 75:242–246.
11. Maslova, Valentina. 2013. "Koncepty raznykh tipov i puti ih rekonstrukcii." *Problemy konceptualizatsii deystvitel'nosti i modelirovaniya yazykovoy kartiny mira* 6:160–169.
12. Mezhuiev, Vadim. 2006. *Ideya kultury. Ocherki po filosofii kultury*. Moskva: Progress-Tradiciya.
13. Mescheryakova, Yuliya. 2007. *Krasota. Antologiya konceptov*. Moskva: Gnozis.
14. Pantelei M. 2006. "Otsinka u strukturi lingvokulturnoho kontseptu politican / polityk". *Visnyk KhNU im. V. N. Karazina* 725:33–36.
15. Pimenova, Marina. 2007. "Metodologiya konceptualnykh issledovaniy". *Antologiya konceptov*. Moskva: Gnozis.
16. Popova, Zinaida, Sternin, Iosif. 2005. *Polevaya model koncepta. Vvedenie v kognitivnyu lingvistiku*. – Kemerovo: Kuzbassvuzizdat.
17. Rikkert, Heinrich. 1995. *Nauki o prirode i nauki o duhe. Kulturologiya. XX vek: Antologiya*. – M.: Yurist.
18. Semehyn, Tetiana. 2011. "Dynamika semantichnoi struktury binarnykh kontseptiv PREKRASNYI/POTVORNYI v anhliiskii ta ukrainskii movakh". PhD diss., Kyiv: Nats. ped. un-t imeni M. P. Drahomanova.
19. Slyshkin, Gennadiy. 2004. *Lingvokulturnye koncepty i metakoncepty*. Volgograd: Peremena.
20. Stefanova, Nataliia. 2018. "Cognitive and ontological essence of axiological dominants and principles of their taxonomy in diachronic and synchronic review". *Advanced Education: scientific journal* 9:225–230. doi. 10.20535/2410-8286.131680
21. Stepanov, Yuriy. 2007. *Koncepty. Tonkaya plenka civilizatsii*. Moskva: Yazyki slavyanskikh kultur.
22. Sternin, Iosif. 2001. "Metodika issledovaniya struktury koncepta". *Metodicheskie problemy kognitivnoy lingvistiki*. Voronezh: Izd-vo Voronezhskogo gos. u-ta.
23. Stolvich, Leonid. 1988. "The aesthetic value in the world of values". *Aesthetica et Calonologia* 67–76.
24. Tkachuk A., Kurenkova T., Strekaleva T. "Cennostnyy faktor i specifika mirovospriyatiya naroda (na materiale analiza lingvokulturnykh konceptov)". *Kulturologiya*. URL: <http://econf.rae.ru/article/6740>.
25. Tokarev, Grigoriy. 2000. *Problemy lingvokulturologicheskogo opisaniya koncepta (na primere «Trudovaya deyatel'nost»)*. Tula.
26. Uryson, Elena. 2003. *Problemy issledovaniya yazykovoy kartiny mira: analogiya v semantike*. Moskva: Yazyki slavyanskoy kultury.
27. Valickaya, Alisa. 2013. *Aksiosfera sodержanie ponyatiya i ego instrumentalnyi status. Aksiosfera sovremennosti: filosofsko-esteticheskii analiz i нравstvennoe obosnovanie sociokulturnykh praktik*.
28. Vorkachev, Sergey. 2010. "Kuda zh nam plyt? Lingvokulturnaya konceptologiya: sovremennoe sostoyanie, problemy, vektor razvitiya". *Yazyk, kommunikaciya i socialnaya sreda* 8:5–27.

Стефанова Наталья. Лингвосинергетическая методология реконструкции британской и украинской аксиоконцептосфер. В статье критически проанализировано методологическое состояние лингвокультурной концептологии и затронуты те проблемные вопросы, которые требуют дальнейшей разработки. Основное внимание сосредоточено на необходимости пересмотра структуры лингвокультурных концептов и в связи с этим уточнения терминологического обозначения этих ментальных образований. Сделано предположение о том, что каждый концепт лингвокультуры приобретает концептуальный статус только тогда, когда он является ценностно-значимым для ее представителей, и поэтому синергетическая совокупность таких образований составляет аксиоконцептосферу – мотивационный континуум их существования. Сформулирована главная задача лингвоконцептологов, связанная с поисками релевантных для реконструкции подобного мотивационного континуума британской и украинской этнокультур методологических инструментов, с помощью которых удастся доказать, что выделение в лингвокультурных концептах ценностного слоя только как одного из компонентов их структур упрощает ментальную и панхроническую (глубоко диахроническую, этимологическую, историческую и современную) природу такого типа образований. Предложен триортодоксальный (димензиональный, когнитивно-лингвокомпаративный и лингвосинергетический) методологический подход для анализа диахронно-синхронной структуры собственно ценностных концептов – TRUTH, GOOD, BEAUTY, BENEFIT / ИСТИНА, ДОБРО, КРАСА, КОРИСТЬ, которые были определены еще античными мыслителями и последующими поколениями философов как базовые ценностные категории и которые впоследствии заложили основы целых наук – логики, этики, эстетики, где их рассматривали как сложноорганизованную систему значимых приоритетов (индивидуальных, коллективных и общечеловеческих) в жизни каждого этноса и отдельного его представителя. Определены этапы применения эффективных методов и методик для реконструкции британской и украинской аксиоконцептосфер: первый этап предусматривает применение

методов когнитивної лінгвокомпаративістики, в частині, метода діахронічного коментаря етимологічних версій первонаочальних значень імен указаних концептів, їх синонімів і дериватів в етимологічних джерелах англійського і українського мов (з залученням словників індоевропейської етимології), другої етап – методів структурної лінгвістики, сучасної лексическої і когнитивної семантики.

Ключевые слова: мотиваційний континуум, синергетическая система, аксиоконцептосфера, ціннісні концепти, методологія когнитивно-лінгвокомпаративної реконструкції.

Stefanova Nataliia. Linguo-Synergetic Methodology for the Reconstruction of the British and Ukrainian Axioconceptospheres. The article critically analyzes the methodological state of linguocultural conceptology and touches upon the problematic issues that require their further development. The main attention is focused on the need to revise the structure of linguistic and cultural concepts and, in this regard, to clarify the terminological designation of these mental formations. It is assumed that each concept of the linguoculture acquires conceptual status only when it is value-evaluative to its members, and therefore a synergetic combination of such entities is axioconceptosphere – motivational continuum of their existence. It is defined that the main task of linguoconceptologists is associated with the search of the relevant for the reconstruction of such motivational continuum of British and Ukrainian ethnic cultures methodological tools, to prove that the allocation of linguistic and cultural concepts of the value layer only as one of the components of their structures simplifies the mental and panchronic (deeply diachronic, etymological, historical and modern) nature of this type of formations. It is proposed three-orthodox (dimensional, cognitive-linguocomparative and linguo-synergetic) methodological approach for the analysis of diachronic and synchronic structure of actually value concepts – TRUTH, GOOD, BEAUTY, BENEFIT that have been identified by ancient thinkers and successive generations of philosophers as the basic value categories and who subsequently laid the foundations of the entire sciences – logic, ethics, aesthetics, which were considered to be a complex system of significant priorities (individual, collective and universal) in the life of each ethnic group and its individual representative. In the article the researcher defined the stages of effective methods and techniques application for the reconstruction in British and Ukrainian axioconceptospheres: the first stage involves the application of methods of cognitive and linguo-comparative studies, in particular, the method of a diachronic review of the etymological versions of the original values of the names of these concepts, their synonyms and derivatives of the etymological sources of the English and Ukrainian languages (with the help of Indo-European etymological dictionaries), the second stage – methods of structural linguistics, modern lexical and cognitive semantics.

Key words: motivational continuum, synergetic system, axioconceptosphere, value concepts, methodology of cognitive and linguo-comparative reconstruction.

УДК 811.11'342.9:398.23

Лариса Тараненко

ПРОСОДИЧНІ ЗАСОБИ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЕМОЦІЙНО-ПРАГМАТИЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕКСТУ АНГЛІЙСЬКОГО АНЕКДОТУ

У статті за результатами аудитивного й акустичного аналізів текстів англійських анекдотів встановлено енергетичні особливості їхнього просодичного оформлення. Опис енергетичної картини усної актуалізації текстів анекдотів було здійснено відповідно до фундаментального принципу збереження емоційно-прагматичного потенціалу висловлення, покладеного в основу енергетичної теорії мовлення, у межах якої мовлення розглядається в координатах «емоція» – «прагматика» – «смісл». Для визначення особливостей комплексної взаємодії емоційних, прагматичних, семантичних і структурних факторів функціонування просодичних підсистем озвучених текстів анекдотів було обґрунтовано два варіанти алгоритмічно-фабульної моделі розгортання їхніх сюжетів, один із яких наближений за структурою до казки (вступ → коментар → код), а інший – до загадки (тема → коментар → код). Традиційним методом лінгвістичної інтерпретації результатів експериментально-фонетичного дослідження встановлено інваріантну інтонаційну модель усної актуалізації англійських анекдотів, параметри якої описано в межах структурно-фабульних компонентів тексту та на їхніх стижах. Через застосування кількісного *K*-критерію визначення рівня актуалізації емоційного і прагматичного потенціалів анекдоту побудовано його типову енергограму. Аналізом енергограм з'ясовано, що анекдот характеризується низьким рівнем емоційного і прагматичного потенціалів ініціальних структурно-фабульних елементів та зростанням прагматичного потенціалу до високої зони, а емоційного – до низької зони середнього рівня у «коді». Підвищенню емоційного і прагматичного потенціалів анекдотів слугують семантичні контрасти, які набувають ролі смислових актуалізаторів тексту завдяки їхньому виділенню просодичними контрастами. З'ясовано, що застосування функціонально-енергетичного підходу